

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Linguistica 18 (2023)

ISSN 2083-1765

DOI 10.24917/20831765.18.24

Krystyna Kowalik

Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków, Polska

ORCID 0000-0002-5448-0332

Wiktor Darasz

ORCID 0000-0003-4262-0665

Barwy Bułgarii. Mariola Walczak-Mikołajczakowa, Kolory w języku i kulturze bułgarskiej, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Seria Filologia Słowiańska, nr 52, Poznań 2022, ss. 190

Monografia Marioli Walczak-Mikołajczakowej dobrze się wpisuje w cieszącą się dużym zainteresowaniem językoznawców – zwłaszcza w ostatnim dwudziestoleciu – problematykę koloru, choć – jak zauważa autorka – „Związek między językiem i kolorem jest [...] kwestią skomplikowaną, której rozpatrywanie wykracza poza ramy lingwistyki, wymaga szerszej perspektywy i zastosowania interdyscyplinarnych metod badań” (s. 10–11).

O wyborze do analizy materiału języka bułgarskiego zdecydowało kilka różnych faktów: przede wszystkim to, że bułgarszczyzna należy do „języków europejskich, w których istnieje zarówno pojęcie koloru, jak i nazwy poszczególnych barw” (s. 11). Nie bez znaczenia jest też – wynikające z przynależności do rodziny języków słowiańskich mimo odrębności systemowych – pokrewieństwo bułgarskiego i polskiego. Nie była przeszkodą okoliczność, że jest to tematyka, która obrosła już literaturą. Mimo że – jak stwierdziła autorka – zagadnienia nazw kolorów w bułgarskim wielokrotnie były przedmiotem opracowań językoznawczych, głównie na rodzimym gruncie, a wcześniejsze badania dotyczyły różnych aspektów nazw od etymologii po występowanie w różnych odmianach, semantykę i funkcję, to jednak uznała je za wyrywkowe. Powstałą lukę z założenia ma wypełniać przywołana w tytule publikacja, której celem „jest przedstawienie świata kolorów widzianego ze wszystkich możliwych językowych perspektyw. [...] jednocześnie przyjrzenie się nazwom kolorów z różnych punktów widzenia daje możliwość skonstruowania czegoś na kształt społecznej historii kolorów na obszarze wytyczonym przez zasięg języka bułgarskiego” (s. 15), co w pewnym stopniu nawiązuje do uwag Krzysztofa Jurka, dotyczących koloru jako czynnika kształtującego tożsamość

jednostkową oraz z drugiej strony – jako czynnika kształtującego tożsamość zbiorową (Jurek 2011).

Punktem wyjścia dla interpretacji kolorów jest objaśnienie nazw ogólnych (Rozdział I, s. 19–26) – polskich *barwa*, *kolor* i (używana tylko w odniesieniu do koloru sierści konia) *maść*, które to w języku bułgarskim mają pięć odpowiedników: *цвет*, *боа*, *базра*, *шар*, *шарка* oraz rejestrowany przez słownik internetowy *окраска*, używany na określenie „ubarwienia zwierząt i roślin” (s. 19). Z materiałów historycznych autorka przytacza jeszcze „z pewnością dialektalny” (s. 20) synonim *рeнкъ*, będący pożyczką z tureckiego, kwalifikowany w słowniku wyrazów obcych jako przestarzały. „Poszczególne leksemy różnią się głównie pochodzeniem, [...] przynależnością do określonego rejestru języka. Różne jest zatem ich nacechowanie i konotacje” (s. 26). Ponieważ Bułgarzy nie znają słowa *kolor*, do określenia państwowej trójbarwnej – biało-zielono-czerwonej – flagi wykorzystują mającą symboliczne konotacje pożyczkę z francuskiego *трикольор* (s. 26) (szerzej na temat genezy podstawowych nazw kolorów zob. Jakubowicz 2017).

Opisowi materiału leksykalnego poświęciła autorka siedem kolejnych rozdziałów, II: *Kolory w służbie onomastyki*, III: *Kolory w ludowych nazwach roślin*, IV: *Frazeologizmy zawierające nazwy kolorów*, V: *Kolory w tekstach folklorystycznych*, VI: *Kolory w nowobułgarskich dziełach literackich*, VII: *Współczesne nazwy kolorów*, VIII: *Określenia kolorów w nazwach farb i lakierów, przedstawiających nazwy odnoszące się do najważniejszych wycinków rzeczywistości pozajęzykowej*. W rozdziałach II, III i VIII przedstawiona została nie tylko dostrzegalna różnorodność kolorystyki wybranych fragmentów otaczającej rzeczywistości, ale i funkcjonalne nacechowanie barw. Natomiast rozdziały IV, V i VI poświęcono sposobom i możliwościom wykorzystania nazw kolorów w tekstach.

Nieprzypadkowo część opisową rozpoczyna analiza nazw własnych, znamienne jest też sformułowanie tytułu rozdziału drugiego *Kolory w służbie onomastyki* (s. 27–55; wytłuszczenie nasze – K.K., W.D.), które jest wyrazem przekonania autorki, że toponimy i antroponimy „znakomicie odzwierciedlają dzieje poszczególnych ziem i zamieszkujących je narodów” (s. 27).

Nazwy kolorów występują w różnych typach nominacji, tj. w toponimach (mikrotoponimach), oronimach, hydronimach i antroponimach. Każdą z grup charakteryzuje obecność innego zestawu leksemów podstawowych o różnej częstotliwości, zróżnicowanych także pod względem zakresu występowania, tzn. w zależności od tego, czy są to nazwy oficjalne, czy zwyczajowe, potoczne (s. 30). W oficjalnych nazwach rzek występują głównie nazwy *biały* i *czarny*, często jako paralelne typu *Бели Лом – Черни Лом*. Wobec faktu, że brak było realnego uzasadnienia dla wyboru jako określników jednego z kolorów, podejmowano próby symbolicznego ich wyjaśnienia, przez przypisywanie wartości (*biały* ‘lepszy’, prawe dopływy – *białe* „lepsze”) czy wiązanie nazw z kierunkami. Jak przypomina autorka, „W euroazjatyckiej tradycji [...] kolor biały odnosił się do kierunku zachodniego, czarny do północnego, a czerwony – południowego” (s. 32). Nazwy nieoficjalne, funkcjonujące na określenie różnych miejsc związanych ze środowiskiem wodnym, są bardziej zróżnicowane: *Бела вода*, *Модра вода*, *Черна вода*, *Зелена бара*, *Червена локва* itp. Podobny charakter mają oronimy *Черна гора*, *Жълтец* *Моделуца*. W ojkonimach stwierdzono kilkanaście nazw kolorów,

tworzących zestawienia lub derywaty odprzymiotnikowe z dominującym *białym*, częstym *czarnym* i dość częstym *złotym* oraz czerwonym (*Бел камен, Бело поле, Черна могила, Черноград, Червена скала, Злата нива, Златица*). W charakterze podstaw antroponimów występuje niespełna dziesięć nazw. Największą frekwencją wyróżnia się przymiotnik *бял*, nieco mniejszą *злат* i *рус*. Na tym samym poziomie utrzymuje się *сив* i *сребрен*, pozostałe potwierdzone są kilkoma formami imion (*ален, накълкъ, румен* i *черен*). Taki rozkład jest pochodną związku imienia z urodą nosiciela/nosicielki, a także wynika z życzącego charakteru imion. Każde imię motywowane nazwą koloru potencjalnie mogło być podstawą nazwisk, których produktywność była pochodną częstości występowania imion. Nie zaskakuje więc wielka liczba nazwisk z rdzeniem *бел-* (typu *Белин, Белоев, Белевски*) (s. 54).

Wybór kolorów do analizy ludowych nazw roślin będących przedmiotem opisu w rozdziale III (s. 56–82) wynikał z faktu, że „słownictwo ludowe, gwarowe [...] tworzone było [...] według odrębnych, własnych zasad niepoddających się łatwym, syntetycznym ujęciom. [...] szczególnie jeśli rozpatruje się je z punktu widzenia diachronii i etymologii” (s. 57). Unaocznieniu skali problemów służy kontrastywne ujęcie materiału bułgarskiego i nazw łacińskich oraz polskich (tabela, s. 61–66). O wyborze do identyfikacji rośliny nazwy koloru decyduje barwa kwiatów, owoców, liści, a w wypadku drzew – kory (por. dla polskiego Kowalik 2015: 76). W bułgarskim jest dość liczna grupa nazw roślin zawierających określenie barwy. Dominują – mniej więcej równoliczne – nazwy z określnikiem *biały* i *czarny* (*черница, чърнина, бѣла/черна черница* ‘morwa biała, morwa czarna – *Morus alba* / *Morus nigra*’). Drugą parę tworzą o połowę mniej liczne barwy żółta i niebieska, w dalszej kolejności pojawia się czerwona. W pojedynczych nazwach występuje kolor zielony, podobnie pojedyncze rośliny określane są jako wielobarwne (diagram, s. 71). Na uwagę zasługuje konstatacja, że „Ze względu na powszechny na Bałkanach w minionych wiekach bilingwizm niektóre z roślin mają analogiczne do rodzimych nazwy tureckie lub hybrydowe bułgarsko-tureckie” (s. 73). Kolorystyczne zróżnicowanie roślin wydaje się oczywiste. Jednak – jak zauważyła autorka – żadna z nazw koloru nie pojawiła się przypadkowo, służyła nazewniczej precyzji. Na marginesie może warto dodać, że spośród obiektów ze świata przyrody także dużym zróżnicowaniem kolorystycznym odznaczają się ptaki. Kolor różnych części ciała ptaka bywa elementem nie tylko charakteryzującym gatunki, ale w polszczyźnie również klasyfikującym, por.: bocian *biały* – bocian *czarny* (szerzej zob. Darasz, Kowalik 2020: 194–195).

Kolejny rozdział IV (s. 83–101) ma inny charakter. Przedstawia udział nazw kolorów w kształtowaniu frazeologizmów, złożonych jednostek językowych o metaforycznym znaczeniu lub będących wyrażeniami porównawczymi. Przytoczone dalej przykłady dokumentują znaczenia o ponadlokalnych konotacjach, mechanizmach kreacji i funkcjach frazeologizmów, mających odpowiedniki w innych językach, także w polszczyźnie. Jak ustaliła badaczka, siedem nazw kolorów tworzy ponad trzysta frazeologizmów (w tym „stałe związki wyrazowe oparte na porównaniu”, s. 86) z przymiotnikiem *biały* (*бял като сняг* – *biały jak śnieg*, *бял като стена* – *biały (blady) jak ściana*, *бял като платно* – *biały (blady) jak płótno*; *бял флаг* – *biała flaga*, *бяла врана* – *biały krুক*, *бяла олимпиада* – *biała (zimowa) olimpiada*), *бели ноци* – *białe noce*). Około

jedna czwarta zawiera przymiotnik *czarny* (*черен петък* – *czarny piątek*, *черна магия* – *czarna magia*, *черна работа* – *praca/pracować na czarno*, *черна овца* – *czarna owca*). Frazeologizmy z przymiotnikiem *czerwony* (*червен като рак* – *czerwony jak rak*; *червен картон* – *czerwona kartka*, *червен кръст* – *czerwony krzyż*, *червен килим* – *czerwony dywan*, *червена светлина* – *czerwone światło*, *червена книга* – *czerwona księga*) (dla polskiego zob. Lisowska 2008: 198–208), łącznie z przymiotnikiem *zielony* (*зелена енергия* – *zielona energia*, *зелена светлина* – *zielone światło*) oraz z przymiotnikiem *żółty* (*жълта раса* – *żółta rasa*) tworzą grupę frazeologizmów odpowiadających liczebnie przywołanym wyżej frazeologizmom z komponentem *biały*. Niewielkie grupy przykładów potwierdzają wystąpienie barwy szarej (*сиво ежедневие* – *szara codzienność*), niebieskiej (błękitnej) (*синя птица* – *niebieski ptak*, *синя кръв* – *błękitna krew*, *синьо оgorиво* – *błękitne paliwo*) i różowej (*гледам през розови очила* – *patrzeć przez różowe okulary*). Pojedynczy frazeologizm z nazwą koloru brązowego (*кафява чума* – *brązowa zaraza*; *brunatne koszule*) ma dwa różne znaczenia, z których drugie budzi historyczno-polityczne skojarzenia (zob. też Czachorowska, Stypa 2010).

Dwa rozdziały poświęciła M. Walczak-Mikołajczakowa opisowi kolorów występujących w tekstach: rozdział V (s. 102–130) kolorom w tekstach folklorystycznych, natomiast rozdział VI (s. 131–149) kolorom w nowobułgarskich dziełach literackich.

Nazwy barw funkcjonujące w każdym języku są istotnym leksykalnym elementem obrazowania artystycznego. Zawarte w utworze poetyckim, odwołujące się do percepcji wzrokowej odbiorcy dzieła, przedstawiają obraz otaczającej rzeczywistości niejako „słowem malowany” (Balowska 2011: 280).

Spśród tekstów folklorystycznych dla badanej tematyki istotne są dwa gatunki – pieśni i teksty zamawiań. Wnikliwa lektura wyselekcjonowanych utworów umożliwiła autorce sformułowanie szeregu interesujących wniosków. Mianowicie, w pieśniach „wszystko to, co kolorowe (*шарено*) jest traktowane jako piękne, bogate, wyjątkowe i odwrotnie – wszystko co bogate i wyjątkowe musi być kolorowe” (s. 103). W wielu kontekstach przymiotnik *шарен* jest synonimiczny z *хубав*. Z kolei kontrastowe pary *jasny* – *ciemny*, *biały* – *czarny* symbolizują opozycję dobra i zła. Biel jest też symbolem urody, dostatku, wszystkiego, „co budzi podziw, entuzjazm, uznanie” (s. 107). Czerń zwykle symbolizuje nieszczęście, smutek, żalobę. Pozytywne konotacje ma jedynie połączenie *czarne oczy*. Symbolem urody i zdrowia jest również kolor czerwony, który kojarzy się także z czymś doniosłym, uroczystym, szczególnie w kontekście rytuałów chrześcijańskich. Zieleń łączy się ze światem przyrody, ale jest też metaforą młodości, a więc i braku doświadczenia. Barwa żółta oprócz konotacji przyrodniczych (kwiaty, owoce), przez skojarzenia ze złotem może być symbolem bogactwa. Jednak kolor żółty nacechowany jest negatywnie, bowiem „W Europie już od średniowiecza kojarzony był z Żydami, w niektórych krajach zmuszano ich do noszenia żółtego kapelusza, żółtego płaszcza albo łąty na odzieniu, co symbolizowało zdradę Chrystusa” (s. 115–116).

Obrzędom związanym z zamawianiem i zaklinaniem towarzyszy aura tajemniczości. „Zasadniczą funkcją wypowiedzianych formuł jest stworzenie dystansu w stosunku do codzienności, oddalenie od powszechnego sposobu komunikowania się ludzi”

(s. 130). W tekstach zamawiań i zaklinań wykorzystywanych w różnych zabiegach magicznych występują też nazwy kolorów. Przy zachowanych konotacjach kolorów podstawowych (bieli, czerwieni, czerni) mogą się pojawiać jakieś szczególne niuanse motywowane sytuacją, stosowanymi akcesoriami i funkcjami zamawiań. Ale jak stwierdziła badaczka, „nazw kolorów używa się nie tyle ze względu na ich semantykę, ile z uwagi na symboliczne znaczenie” (s. 130).

W rozdziale VI (s. 131–149) poświęconym kolorom w nowobułgarskich dziełach literackich M. Walczak-Mikołajczakowa przeanalizowała kilka najstarszych utworów z epoki odrodzenia narodowego, ważnych dla historii literatury bułgarskiej, tj. pochodząca z drugiej połowy wieku XVIII *Historię słowianobułgarską* Paisija Chilendarskiego i późniejsze teksty autorstwa Sofroniusza biskupa Wracy, dziewiętnastowieczny podręcznik szkolny Petyra Berona i książkę kucharską Petko Sławejkowa. Cenna dla problematyki barw okazała się właśnie ta ostatnia pozycja, zawierająca szczegółowe opisy produktów spożywczych także pod względem koloru, co mogło służyć w ocenie ich przydatności. Znalazły się tu nie tylko podstawowe nazwy barw, ale i określenia odcieni o różnej intensywności, tworzone z wykorzystaniem środków morfologicznych bądź wyrażen przejętych z mówionej odmiany języka bułgarskiego. Część spośród tych nazw funkcjonuje do dziś we współczesnym języku.

Autorka, charakteryzując nazewnictwo kolorów we współczesnej bułgarszczyźnie (Rozdział VII, s. 150–169), przywołuje trzy sposoby ich porządkowania: teorię Brenta Berlina i Paula Kaya (1967), klasyfikującą przymiotnikowe nazwy na podstawowe i wtórne, klasyfikację zaproponowaną przez Elenę Todorową (1987), wykorzystującą semantyczną potencję przymiotników jako głównych eksponentów informacji o barwie, oraz opracowany przez niemieckich specjalistów tzw. system RAL (Reichsausschuß für Lieferbedingungen und Gütesicherung, 1927). Efektem zastosowania kryterium semantycznego są trzy grupy nazw kolorów: nazwy, w których przymiotniki oznaczają wyłącznie kolor, nazwy, w których znaczenie koloru było jednym ze znaczeń, oraz nazwy z przymiotnikami o znaczeniach metaforycznych (s. 151). Autorka skupiła jednak uwagę na stosowanym obecnie w Europie systemie RAL, którego podstawą jest 9 kolorów, grupujących 213 odpowiednich dla każdego z nich odcieni, jakie stosowane są wraz z ich międzynarodowym kodem do określania kolorystyki produktów w różnych działach gospodarki (s. 154–163). Wprowadzenie tego systemu „miało na celu uporządkowanie słownictwa z myślą o wymianie gospodarczej i handlowej” (s. 170). Analiza zebranego przez autorkę materiału dowiodła, że do tego systemu jednak nie w pełni stosują się producenci farb i lakierów, którzy traktują proponowane przez siebie nazwy jako „swoisty znak rozpoznawczy” (s. 171) firmy, służący celom reklamowym, marketingowym (szerzej zob. rozdział VIII, s. 170–177, a także materiał polski, np. Borejszo 2007). „Jak bardzo istotną rolę pełni kolor w przyciągnięciu uwagi klienta – pisze Andrzej Narloch – świadczy fakt, że specjaliści od marketingu odeszli już od «klasycznej» palety nazewnicznej, a stają się kreatorami nowej mody na nazwy nietypowe” (Narloch 2018: 129; też Narloch 2010). Odpowiadając na gusta konsumentów, kształtowane ideami ekologii społecznej, „marka Nobiles eksponuje swoją paletę kolorystyczną przez pryzmat pór roku i zjawisk zachodzących w przyrodzie: *wiosna nowalijkowa, lato pszeniczne, jesień chryzantemowa, zima polarna*” (Narloch 2018: 131).

Ukazany w monografii wielowątkowy rozwój nazewnictwa z zakresu barw, będący równocześnie wycinkiem „społecznej historii kolorów na terenie Bułgarii” (s. 180), kończy autorka wyrazami nadziei na przydatność wyników swoich badań „dla historyków, socjologów i antropologów kultury” (tamże). Można się spodziewać, że wobec bogatego materiału i nowych środków językowych jego pomnażania, użyć metaforycznych (por. *barwy jesieni, barwy miłości, barwy słów, barwy szczęścia, barwy świętości, barwy życia...*), a także różnych metodologicznych możliwości jego interpretacji, nie jest to temat zamknięty. Pozostają do opracowania inne, wtórne sposoby nazywania barw, zmiany natężenia oraz stanów, nowe konteksty ich wykorzystania.

Potocznie Bułgaria kojarzy się z Morzem Czarnym, ze Złotymi Piaskami, czerwonym winem (por. Bijak 2016: 323) i różnymi polami. Zgromadzone przez autorkę materiały dowodzą, że jest to – jak w bułgarskich pieśniach ludowych – kraj niezwykle kolorowy, a więc piękny i zamożny.

Uzupełnić wypada, że przedstawiona monografia stanowi także ważny wkład w teorię badań lingwistycznych, podstaw analizy materiału z różnych etapów historii języka, języka z pogranicza geograficzno-kulturowego, teorii klasyfikacji jednostek językowych w części również pogranicznych (nazwy pospolite vs. nazwy własne) i terminologii.

Tłem dla podjętych badań uczyniła M. Walczak-Mikołajczakowa dorobek językoznawstwa bułgarskiego. Nie da się jednak zaprzeczyć, że jej doświadczenia badawcze wyrastają z polskiej tradycji analizy i opisu leksyki mieszczącej się w pojęciu koloru, który ponad pół wieku temu Walery Pisarek wykorzystał do wykazania użyteczności pojęcia pola wyrazowego (językowego) w badaniach stylistycznych (Pisarek 1967: 495). Z rozległej literatury autorka wyselekcjonowała pozycje bezpośrednio przydatne w interpretacji faktów bułgarskich (m.in. publikacje Zbigniewa Libery (1987), Marii Rzepińskiej (1989), Anny Wierzbickiej (1999); Ryszarda Tokarskiego (2004); Doroty Gonigroszek (2008), Magdaleny Graf (2012); polską wersję monografii Michela Pastoureaux *Niebieski. Historia naturalna koloru*, 2013 czy Gavina Evansa *Historia kolorów. Tajemniczy świat barw*, 2019). Trzeba jednak wspomnieć, że regularne badania w tym zakresie w Polsce mają co najmniej siedemdziesięcioletnią tradycję (zob. Zaręba 1954, ale też Skwarczyńska 1932) i dorobek polonistyczny wyjątkowo bogaty, tak jeśli chodzi o opis materiału wyłącznie polskiego (zob. np. Madeja 2010), jak i o analizy porównawcze z językami pokrewnymi (zwłaszcza z rosyjskim, a także z białoruskim, ukraińskim; czeskim, górnołużyckim; chorwackim i z językami niespokrewnionymi (angielskim, niemieckim, szwedzkim), a nawet odległym genetycznie wietnamskim (zob. Grzegorzyczkowa, Waszakowa (red.), 2000: 17–133; 2003: 7–198; Bjelajewa 2005; przegląd badań dotyczących nazw barw w: Komorowska, Stanulewicz 2018: 13–58; Balowska 2011; Kalita 2021; Bura 2022 oraz dalsze pozycje w Bibliografii poniżej). W zestawieniach bibliograficznych niełatwo znaleźć polskie (wydane w Polsce) opracowania dotyczące bułgarskich nazw barw (nb. jedyny przywołany w pracy artykuł Zbigniewa Ruska *The Names of the Colour Red in the Bulgarian Dialects* (2017) również nie zawiera tego typu informacji; zob. jednak Vlahova-Angelova 2015). Monografia Marioli Walczak-Mikołajczakowej stanowi więc cenne uzupełnienie dorobku polskiej bułgarystyki i – szerzej – slawistyki nie tylko w aspekcie językoznawczym, ale także historyczno-literackim i historyczno-kulturowym.

Bibliografia

- Balowska G., 2011, *Świat malowany słowem. Analiza pola semantycznego nazw barw w Máju Karla Hynka Máchy*, „Bohemistyka”, nr 4, s. 277–288.
- Berlin B., Kay P., 1967, *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution*, Berkeley.
- Bijak U., 2016, *Zamiast toastu. Kilka uwag o bułgarskim winie*, „Onomastica” LX, s. 317–332.
- Bjelajeva I., 2005, *Niepodstawowe nazwy barw w języku polskim, czeskim, rosyjskim i ukraińskim*, Warszawa.
- Borejszo M., 2007, *O nazwach kolorów farb malarzkich w polszczyźnie*, „Poradnik Językowy”, nr 9, s. 13–28.
- Bura R., 2022, *Barwa szara w górnołużyckim językowym obrazie świata (na tle porównawczym czesko-polskim, [w:] Słowem przenikanie: szkice o języku i kulturze*, red. A. Budziak, W. Hojsak, Kraków, s. 69–78.
- Czachorowska M., Stypa H., 2010, *Porównania prototypowe barw w języku polskim i niemieckim*, „Linguistica Bidgostiana”, t. 7, s. 47–58.
- Darasz W.J., Kowalik K., 2020, *Polska współczesna terminologia ornitologiczna – językowe sposoby identyfikacji gatunków, [w:] Języki specjalistyczne w ujęciu diachronicznym i synchronicznym I*, red. B. Malczewska, J. Woźniakiewicz, Kraków, s. 189–205.
- Evans G., 2019, *Historia kolorów. Tajemniczy świat barw*, tłum. W. Jeżewski, Warszawa.
- Gonigroszek D., 2008, *Językowy obraz świata barw i kolorów jako przykład kulturowych różnic, [w:] Językoznawstwo: współczesne badania, problemy i analizy językoznawcze*, 2, red. M. Kucała, Łódź, s. 91–99.
- Graf M., 2012, *Konotacyjne i asocjacyjne właściwości określań identyfikujących barwy (na przykładzie nazw farb ściennych)*, „Poznańskie Studia Polonistyczne”. Seria Językoznawcza, t. 19 (39), z. I, s. 119–130.
- Grzegorzczkova R., Waszakowa K. (red.), 2000, *Studia z semantyki porównawczej – nazwy barw, nazwy wymiarów, predykaty mentalne, cz. I*, Warszawa.
- Grzegorzczkova R., Waszakowa K. (red.), 2003, *Studia z semantyki porównawczej – nazwy barw, nazwy wymiarów, predykaty mentalne, cz. II*, Warszawa.
- Jakubowicz M., 2017, *Pochodzenie nazw barw w językach słowiańskich, [w:] Barwy słów. Studia lingwistyczno-kulturowe*, red. D. Filar i P. Krzyżanowski, Lublin, s. 211–227.
- Jurek K., 2011, *Znaczenie symboliczne i funkcje koloru w kulturze*, „Kultura – Media – Teologia”, nr 6, s. 68–80.
- Kalita I., 2021, *Sini koler ŭ frazealagičnaj karcine svetu belarusaŭ i čechaŭ [Каліта І., Сіні колер ў фразеалагічнай карціне свету беларусаў і чэхаў] / Kolor niebieski we frazeologicznym obrazie świata Białorusinów i Czechów*, „Studia Białorusinistyczne”, t. 15, s. 291–309.
- Komorowska E., Stanulewicz D., 2018, *Polskie i rosyjskie słownictwo barw. Asocjacje i znaczenia*, Szczecin.
- Kowalik K., 2015, *Przymiotniki w polskich współcześnie używanych nazwach drzew*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica” X, s. 70–81.
- Libera Z., 1987, *Semiotyka barw w polskiej kulturze ludowej i w innych kulturach słowiańskich*, „Etnografia Polska”, t. 31, s. 115–133.
- Lisowska B., 2008, *Leksem czerwony jako komponent związków frazeologicznych w języku polskim*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica” III, s. 198–208.

- Madeja A., 2010, *Skąd pochodzą polskie nazwy kolorów*, „Postscriptum Polonistyczne”, nr 2 (6), s. 198–217.
- Narloch A., 2010, *Novye âvleniâ v gruppe terminologiĉeskikh nazvanij cveta v rusском jazyke* [Новые явления в группе терминологических названий цвета в русском языке], „Studia Rossica Posnaniensia”, nr 35, s. 157–165.
- Narloch A., 2018, *Strategia kreowania wartości na podstawie określeń kolorystycznych w języku polskim i rosyjskim*, „Przegląd Rusycystyczny”, nr 4 (164), s. 129–140.
- Narloch A., 2019, *Funkcjonowanie koloru w rosyjskiej przestrzeni lingwokulturowej*, „Heteroglossia. Studia kulturoznawczo-filologiczne” 9, s. 81–94.
- Pastoureau M., 2013, *Niebieski. Historia naturalna koloru*, tłum. M. Ochab, Warszawa.
- Pisarek W., 1967, *Pojęcie pola wyrazowego i jego użyteczność w badaniach stylistycznych*, „Pamiętnik Literacki” LVIII, z. 1–2, s. 495–516.
- Rusek Z., 2017, *The Names for the Colour Red in the Bulgarian Dialects*, „Săstojanie i problemi na bălgarskata onomastika // State and Problems of Bulgarian Onomastics”, Veliko Tărnovo [„Състояние и проблеми на българската ономастика // State and Problems of Bulgarian Onomastics”, Велико Търново], Volume 12, Issue 1, s. 576–587, <https://journals.uni-vt.bg> (dostęp 20.06.2023).
- Rzepińska M., 1989, *Historia koloru w dziejach malarstwa europejskiego*, t. 1, Warszawa.
- Skwarczyńska S., 1932, *Wartość treściowa kolorów w romantyzmie a dzisiaj (Na tle badań relacji między twórcą a odbiorcą)*, „Pamiętnik Literacki” XXIX, s. 233–301.
- Todorova E., 1987, *Semantiĉno-funkcionalni osobenosti na prilagatelnite imena v săvremenija bălgarski knižoven ezik*, Sofija: [Тодорова Е., 1987, *Семантично-функционални особености на прилагателните имена в съвременния български книжовен език*, София].
- Tokarski R., 2004, *Semantyka barw we współczesnej polszczyźnie*, Lublin.
- Vlahova-Angelova M., 2015, *Colour terms in microtoponymy of Western Bulgaria (with special attention to metaphoric uses of colour terms)*, [w:] *Mikrotoponimy i makrotoponimy w komunikacji i literaturze // Microtoponyms and macrotoponyms in communication and literature*, red. A. Gałkowski, R. Gliwa, Łódź, s. 271–278.
- Wierzbicka A., 1999, *Znaczenie nazw kolorów i uniwersalia widzenia*, [w:] *tejże, Język – umysł – kultura. Wybór prac*, red. J. Bartmiński, Warszawa, s. 405–449.
- Zareba A., 1954, *Nazwy barw w dialektach i historii języka polskiego*, Wrocław.